

”... med våta ögon och suckande hjärtan”

Kyrkoherde Jonas Magnis bokanteckningar i
Hults kyrka (1658)

MARTIN KJELLGREN*

Linköpings stift

Vid en antikvarisk bokinventering i Hults kyrka i mars 2018, återfanns en välbevarad 1500-talsvolym i ett skåp. Boken är en omfångsrik foliant, bunden i ett samtida skinnband av ljust skinn med blindpressad dekor. Den är uppenbart påkostad och har rimligen krävt avsevärda ekonomiska muskler att förvärva och binda in när den var ny. När boken öppnas avslöjar titelbladet att det rör sig om ett exemplar av andraupplagan av den fjärde och sista delen av den så kallade Jenautgåvan av Martin Luthers skrifter på latin, tryckt 1570.¹ Titeln tycks vara sällsynt på svensk botten, då endast ett annat exemplar, tillhörigt Västerås stiftsbibliotek, finns katalogiserat i Libris.²

Fyndet av en rar praktvolym som denna i en svensk landsortskyrka är intressant i sig, även om det är långt ifrån unikt; under de kyrkoantikvariska bokinventeringar som sedan 2014 har genomförts av flera av stiftsorganisationerna inom Svenska kyrkan har det gång på gång visat sig att kyrkobyggnader och församlingsexpeditioner runt om i landet hyser volymer av långt större kulturhistorisk betydelse än förväntat. Inte minst mängden 1500-talstryck som kommit i dagen – både inhemskt och importerat – är på god väg att om inte skriva om, så åtminstone revidera den svenska bokmarknadens historia.³

* Fil. dr i historia

1. Martin Luther, *Tomus quartus et idem vltimus omnium operum Reuerendi Patris, Viri Dei, Doct. Mart. Luth. quae ab anno XXXVIII. vsq. ad annum XLVIII. edita sunt. Quorum Catalogum folio sequenti inuenies. Ienae Excudebat Christianus Rhodius. M. D. LXX.* (Jena 1570), exemplar i Hults kyrkas ägo; se vidare Martin Kjellgren, protokoll från bokinventering i Hults kyrka, Linköpings stift, 23/3 2018.

2. Stamberg F2:286, Västerås stiftsbibliotek.

3. Se exempelvis Fanny Stenback, "Kyrkornas böcker. En inventering av böcker i Skara stift 2014–2015", *Scriptum/Skara stift*, samt *ibid.* "Kyrkornas böcker. Bokinventering i Strängnäs stift 2016–2017", *Scriptum/Strängnäs stift*. Båda rapporterna kan rekvireras från respektive stiftsorganisation; se vidare Martin Kjellgren, *Böckernas ordning: Om hantering av kyrkliga boksamlingar* (Linköping 2020a); Martin Kjellgren, "Upp ur glömskan: Om antikvariska inventeringar av kyrkliga boksamlingar", *Biblis* 91 (2020b), samt Martin Kjellgren, "Ett

Men det som i första hand ger just detta fynd dess kulturhistoriska tyngd, och som gör volymen till en unik artefakt, är något annat än dess imposanta yttre. På pärmens insida, försättsbladen och titelbladet framträder anteckningar, förda av bokens ägare Jonas Magni (1582–1659), som var kyrkoherde på Visingsö och prost över Visingsborgs grevskap. Året före sin död skänkte han boken till sin födelseförsamling i Hult, och anteckningarna består delvis av ett gåvobrev, daterat tredje söndagen i advent, där själva boken beskrivs och villkoren för gåvan stipuleras. Men i anslutning till gåvobrevet har Jonas Magni även fört självbiografiska notiser om sin skolgång och om sin familj. Notiserna är odaterade, men har sannolikt skrivits kort före gåvobrevet – de tycks i vilket fall härröra från senare delen av 1650-talet, då den sista familjehändelse som noteras är när Jonas Magni gifte om sig 1654.

Anteckningarna i sin helhet innehåller inte bara personhistoriska uppgifter som delvis varit okända tidigare, utan ger också flera inblickar i den svenska stormaktstidens sociala verklighet med dess hierarkier, nätverksbyggande, sociala mobilitet, religiositet och kulturella koder. Ett av de mer spektakulära inslagen är när Jonas Magni i ett par korta meningar berättar om Stångebroslaget och Linköpings blodbad, som han ”med våta ögon” bevitnade som ung djäkne vid Linköpings katedralskola.⁴

Objektet

Boken i Hult är en foliant som mäter 32,5 x 21,5 x 10,2 cm. Den blindpressade dekoren utgörs huvudsakligen av bibliska motiv. Verkstaden som bundit volymen har inte kunnat identifieras; mästarsignaturen MH samt årtalen 1548 och 1569 som framträder i blindpressningen ger inte mycket ledning, då stämplarna inte finns beskrivna i tillgängliga referensverk.⁵

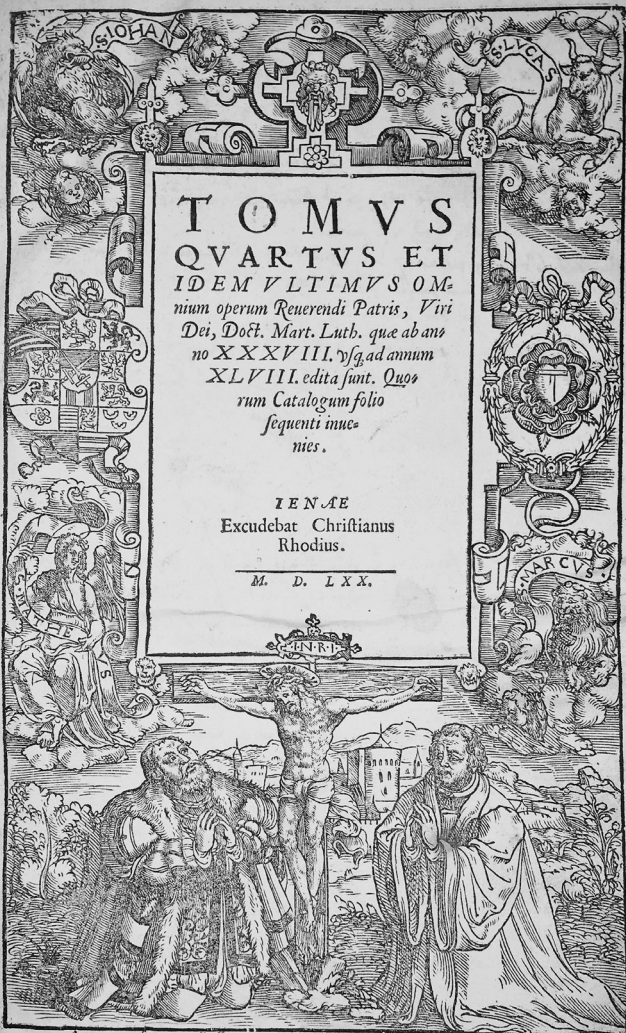
Att det rör sig om ett tyskt arbete står dock utom tvivel. En samtida volym, som innehåller skrifter tryckta i Wittenberg och Strassburg på 1570-talet, är försedd med identiska plattstämplar på främre och bakre pärmen och har

---

fragment av 1500-talets bokmarknad: Om ett fynd i Odensvi kyrka”, i Christina Blomqvist (red.), *Stiftshistoriska sällskapet i Linköpings stift: Årsbok 2017* (Linköping, under utgivning); jfr Martin Kjellgren, ”Bokmarknadens materialitet. Mediarevolution och boklig kultur i 1500-talets Sverige”, i Stefan Nyzell & Susan Lindholm (red.), *Människor, mening och motstånd: En vänbok till professor Mats Greiff* (Malmö 2020c) s. 393.

4. För en mer djupgående analys av Jonas Magnis bokanteckningar, se Martin Kjellgren, ”... till Testament och mitt namns äminnelse: Individ, nätverk och social mobilitet i kyrkoherde Jonas Magnis självbiografiska anteckningar (1658)”, opublicerat artikelmanus.

5. Konrad Haebler listar fyra tyska bokbindarmästare från 1500-talet med initialerna MH, men inga av hans beskrivningar stämmer överens med bandets stämplor, se Konrad Haebler, *Rollen- und Plattenstempel des XVI. Jahrhunderts* (Leipzig 1928–1929) s. 189–194; årtalen som förekommer i rullstämplarna utesluter i vilket fall att det skulle kunna röra sig om ett Stockholmsarbete av Mickel Han (fl. 1589–1618), jfr Arvid Hedberg, *Stockholms bokbindare 1460–1880: anteckningar. Bd 1 Tiden från 1460 till omkring 1700* (Stockholm 1949) s. 37–41.

Nr. 24 af jagt var Luffor i Kromme af Arns Guld, var Kong Gustaf 29. Maaned
 med sig gientog 33. Aft 7. Profere. 3 gaengs til nads frubæger og 4 Profere til brode.
 Det var jagt altid til mæltigt vid Kongens Guld som guesstolige daltat.

BILD 1. Det världsliga och det andliga regementet i harmonisk endrækt. Volymens titelblad med Johan Fredrik I av Sachsen i bön tillsammans med Martin Luther. Foto: Martin Kjellgren/Linköpings stift.

alltså bundits i samma verkstad. Denna volym förvärvades av den blivande superintendenten Matthias Marci (d. 1603) under en studieresa i Rostock på 1570- och 80-talen, och det är osannolikt att en volym som tryckts och förvärvats inom tyskt språkområde skulle ha bundits någon annanstans än i Tyskland.⁶ I motsats till Matthias Marcis volym har dock boken i Hult inga noteringar som visar när eller hur den förvärvats – alltså om den ingått i ett parti böcker avsedda för den svenska bokmarknaden, eller om den köpts på plats i Tyskland. Själva titeln har dock vid något tillfälle importerats direkt för försäljning i Sverige: exemplaret i Västerås stiftsbibliotek, som ägts av domprosten Salomon Birgeri (1544–1585), tycks ha bundits i Stockholm och har därmed sannolikt även saluförts av någon av de då verksamma bokförläggarna i Sverige.⁷

I vilket fall som helst har boken i Hult utformats för att göra intryck på betraktaren. Det ska inte råda något tvivel om att detta är en dyrbar och betydelsefull bok, och för den som hade möjlighet att se den på nära håll kunde de lättigenkännliga bibliska figurerna tjäna till uppbyggelse. Även volymens titelblad har ett tydligt symbolspråk, och visar Johan Fredrik I av Sachsen och Martin Luther som samfällt knäfaller vid den korsfäste frälsarens fötter. Bilden av den "Vördade Fadern, Gudsmannen Doktor Martin Luther" och dennes furstlige patron manifesterar harmonin mellan det andliga och det världsliga regementet – alltså ett ideal för samhällsordningen i den fallna världen som bars fram av den evangeliska rörelsen, men som här framför allt visar att utgåvan trycktes under furstarnas beskydd.⁸

Den påkostade Jenautgåvan av Luthers verk var nämligen inte bara avsedd som uppbygglig läsning för teologer. När den utarbetades och trycktes speglade den också interna konflikter inom den evangeliska rörelsen som eskalerat åren efter Martin Luthers död 1546. Sedan Johan Fredrik I förlorat kurfurstvärdigheten efter nederlaget i det Schmalkaldiska kriget, strävade han och hans söner efter att göra Jena till ett intellektuellt centrum för den

6. Vol Heh fol 39, Göteborgs universitetsbiblioteks handskriftssamling; jfr Tönnes Kleberg, "Mathias Marci (Molitaeus): Hans självbiografi och medverkan i Karl IX:s bibelrevision", *Kyrkohistorisk årsskrift* (Uppsala & Stockholm 1934) s. 221–222.

7. Stamberg F2:286, Västerås stiftsbibliotek; bokbindaren är sannolikt Hans Düsterbach eller Mickel Han, men det finns också en liten möjlighet att volymen kan ha bundits i Rostock av Hans Bolte, jfr Hedberg (1949) s. 40.

8. Luthers idéer om det världsliga och andliga regementet, som främst bygger på hans läsning av Augustinus, kommer bland annat till uttryck i skriften *Von weltlicher vberkeytt wie weytt man yhr gehorsam schuldig sey*, (Wittenberg 1523); för en kortfattad överblick över utvecklingen av det lutherska politiska tänkandet relaterat till de två regementena, se Ingun Montgomery, *Värjostånd och lärostånd: Religion och politik i meningsutbytet mellan kungamak och prästerskap 1593–1608* (Uppsala 1972) s. 34–37; en nedtoning av tvåregementsläran och dess betydelse i Luthers eget tänkande återfinns i Gerhard Müller, *Causa Reformationis: Beiträge zur Reformationsgeschichte und zur Theologie Martin Luthers* (Gütersloh 1989) s. 433–437.

lutherska rörelsen i Tyskland. Stadens högskola eller *paedagogium provinciale* som fick universitetsprivilegier 1558, var i hög grad inrättad för att utgöra en renlärig motvikt till Wittenberg, där en mer försonlig linje gentemot kejsaren och konkurrerande kyrkogrenar vunnit anklang.⁹ I sammanhanget kan alltså Jenautgåvan av Luthers verk ses som ett svar på den samlingsutgåva som publicerats i Wittenberg under redaktion av Philipp Melancthon.¹⁰

Bilden av Johan Fredrik och Martin Luther i samstämmig bön framhäver alltså furstens roll som *custos ecclesiae* – kyrkans och trons beskyddare – samtidigt som den auktoriserar anspråket att utgåvan förvaltar det sant lutherska arvet. I förlängningen kan med andra ord Jenautgåvan av Luthers samlade verk betraktas som ett vapen i den politiska kampen mellan olika furstar av evangelisk trosbekännelse. Ett träsnitt som återkommer i flera av utgåvans delar, och som även återfinns i exemplaret i Hult, visar Johan Fredrik Is söner och efterträdare som hertigar av Sachsen, och manifesterar därmed att faderns roll som beskyddare av den rena evangeliska läran inom det tyska riket har överförts på dem.¹¹

Objektet som artefakt

När Jonas Magni gjorde sin donation till Hults kyrka var det ett föremål med historia som han skänkte bort. Samtidigt hade bokens betydelse – alltså hur den uppfattades och tolkades av sina läsare – sannolikt förändrats under de närmare 90 år som gått sedan den trycktes. När volymen skänktes till Hult hade den också rört sig bort från sin ursprungliga rumsliga kontext. Visserligen hade de interna stridigheterna inom den evangeliska rörelsen i Tyskland gett återsken i de kontroverser som rasade i den svenska kyrkoprovinsen under samma tid,¹² men vid mitten av 1600-talet hade dessa konflikter sedan länge spelat ut sin roll. När boken anlände till Hult i slutet av december 1658, var den med andra ord ett annat föremål än den hade varit när den trycktes, trots att den till form och innehåll var i stort sett oförändrad.

9. Philipp Walter, *Universität und Landtag (1500–1700): Akademische Landstandschaft im Spannungsfeld von reformatorischer Lehre, landesherrlicher Instrumentalisierung und ständischer Solidarität* (Wien 2018) s. 93–94.

10. Robert Kolb, "Luther's Function in an Age of Confessionalization", i Donald K. McKim (red.), *The Cambridge Companion to Martin Luther* (Cambridge 2003) s. 220–221.

11. Luther, *Tomus quartus ... omnium operum*, exemplar i Hults kyrkas ägo, träsnitt med patronatsporträtt. Bilden framställer en broderlig enhet som i realiteten var högst teoretisk: när boken trycktes 1570 stod Johan Wilhelm ensam som hertig över Sachsen, detta sedan hans yngre bror avlidit och han själv deltagit i en kejsarligt initierad aktion där den äldre brodern Johan Fredrik II fängslats och fråntagits sin hertigtitel; Thomas Klein, "Johann Friedrich II" & *ibid.*, "Johann Wilhelm, Herzog von Sachsen-Weimar", *Neue deutsche Biographie. Bd 10, Hufeland-Kaffsack* (Berlin 1974) s. 530–531.

12. Se Henrik Sandblad, *De eskatologiska föreställningarna i Sverige under reformation och motreformation* (Uppsala 1942) s. 103–105; Martin Kjellgren, *Taming the Prophets: Astrology, Orthodoxy and the Word of God in Early Modern Sweden* (Lund 2011) s. 93–94, 123–126.

BILD 2. Träsnitt med porträtt av hertigarna Johan Fredrik II, Johan Wilhelm och Johan Fredrik III. Foto: Martin Kjellgren/Linköpings stift.

Boken som Jonas Magni skänkte till sin födelseförsamling i Hult är en betydelsebärande artefakt på flera plan. Även utan anteckningarna hade volymen varit ett praktexempel på hur renässansens bokliga kultur på ett närmast självklart sätt finns representerad i svenska landsortskyrkor. Men utan anteckningarna hade det inte funnits någon dokumentation över när eller varför boken hamnat där den hamnat, vilket avsevärt hade sänkt dess värde som historisk och kulturhistorisk källa. Trots att Jonas Magni ställde som villkor att boken skulle registreras bland kyrkans inventarier, så är det först i början av 1800-talet som den återfinns i de bevarade inventarieförteckningarna, och då utan några som helst uppgifter om varifrån den kommit.¹³

Utöver Jonas Magnis anteckningar finns heller inte många spår av hur boken har lästs och brukats. I volymen förekommer enstaka understrykningar och marginalanteckningar på latin, möjligen utförda av en annan hand, men de utgör uteslutande enkla referenser och korta stödnotiser rörande innehållet. I övrigt finns inga ägarmärken, prisuppgifter eller spår av bruk som kan berätta om bokens proveniens och historia från tiden innan den skänktes till Hults kyrka. Hur, när och till vilket pris Jonas Magni kommit över den förblir därmed okänt.

Det är med andra ord först med Jonas Magnis gåvobrev och självbiografiska anteckningar som Hults exemplar från Jenautgåvan av Luthers *Opera omnia* blir ett levande material som det går att analysera närmare och ställa forskningsfrågor till – åtminstone om boken ska studeras i sin egen rätt, och inte bara som ett nummer i en bibliografisk förteckning.

13. VLA, Hults kyrkoarkiv vol N III:1 s. 7; jfr vol. B I:1, C:1 & C:2.

Bibliografiska data

Luther, Martin, *Tomus quartus et idem vltimus omnium operum Reuerendi Patris, Viri Dei, Doct. Mart. Luth. Quae ab anno XXXVIII. Vsq. Ad annum XLVIII. Edita sunt. Quorum Catalogum folio sequenti inuenies. Ienae Excudebat Christianus Rhodius. M. D. LXX.*, tryckt av Christian Rödinger (Jena 1570), exemplar i Hults kyrkas ägo

806 blad

Format: Folio 2:o.(6), 32,5 x 21,5 x 10,2 cm

Bindning:

Samtida, ljst skinnband med fyra bind

Blindpressad dekor, utförd med platt- och rullstämplar; troligen tyskt arbete, signerat MH

Plattstämplar:

Främre pärmen:

- Kung David i orantställning; undertext "Eripe me domine de manu indemico [sic]." (jfr Ps. 31:16: "Eripe me de manu inimicorum meorum/rädda mig ur mina fienders hand")

Bakre pärmen:

- Uppståndelsen/*Christus victor*; undertext "Abolit ... victor re di ... trivm parta" (?)

Rullstämplar:

Bård 1:

- Apostel, mästarsignatur MH
- *Salvator Mundi*; överskrift "Ecce agnus Dei" (jfr Joh 1:36: "Där är Guds lamm")
- Kristus med svärd, överskrift "Data est mihi om[nis] potestas in caelo et in terra]" (jfr Matt 28:16–20, "Åt mig har getts all makt i himlen och på jorden")

Bård 2:

- Madonna med Jesusbarn, mästarsignatur MH, årtal (1569)
- Judit med Holofernes huvud
- Kvinnogestalt med ros/lilja

Bård 3:

- Jesusbarn med kors och välsignande gest
- Putti med blomsterurnor, årtal (1548)

Transkription av Jonas Magnis anteckningar¹⁴

Första försättsbladet, pärmens insida:

- 1 Salutem et Annos Felices debita cum gratiar[um] actione etc.¹⁵
- 2 Vir Venerabilis D. Jsace Nicolai Olim Vexjoniae Discipule diligentis-
- 3 sime, nunc vero Ecclesiae Hultensis pastor Vigilantissime Frater
- 4 multu[m] hono-
- 5 rande.¹⁶ Effter thet iagh i Skepsåås i eder församblingh är barnfödd
- 6 och ther i
- 7 Hultz Kyrkio, när thesse Ceremonier, Salt, Liws och Christningeklä-
- 8 de vid dö-
- 9 pelsen brukades, fick ther i Hvltz Kyrkio /Anno 1582/, doop, Nampn
- 10 och Christendom, och haf[ve]r
- 11 ther i Hultz kyrkiogårdh min Salighe fader Måns Jönson från Skieps-
- 12 såås¹⁷ och
- 13 nogre mine Salighe syskon begrafne, som lijksteenene, then iagh på
- 14 theras Graf
- 15 Lagt haf[ve]r, med vphögde bökstäfvor vthhvggen, görligen vthvijsar,
- 16 Altså skiencker
- 17 och gif[ve]r jag till Hvltz Kyrkio och församblingh till ett ljetet Testa-
- 18 ment och
- 19 mitt ringa namps Långvarachtigt åminnelse effter migh. Nembligen
- 20 qvar-
- 21 tum Tomum Lutherj på Latijn en stoor foliant väl inbunden, med
- 22 spenne
- 23 och form behållen såsom hon Nyy ifrån Bookebindaren synes
- 24 kom[m]en vara,
- 25 hvilken book iagh nu edher medh Oluff Svenson Skreddare född i
- 26 Skäljaryd¹⁸

14. Fil. dr Per Stobaeus vid Lunds universitetsbibliotek har bistått med kommentarer och korrigeringar.

15. ”Hälsa och lyckliga år med tillbörligt tack.”

16. ”Den högvördige mannen herr Isaac Nicolai, fordom den flitigaste av Växjöskolelever, nu i sanning Hults kyrkas högst vaksamme kyrkoherde, mycket ärade broder.”

17. Skeppsås

18. Skäljaryd

Salutem et Annos felices debita
cum gratiarum actione.

Vr Venerabilis D. Jaco Nicolai olim Vexjonia Disputale diligenti-
sime, nunc vero Ecclesie Hultensis pastor vigilantissime fecker multu hono-
rando. Efter Hvt iag i Slingas i der församling är bannfald och efter i
Bultz Lyudis när Hvt Ceremonier, Galt, Lind och Kristningallid vid do-
gylm burladts, fick efter i Bultz Lyudis, Doorp, Kamron och Cristendom, och loka
Hvt i Holtz Lyudis min Salighs fader Mons jonsen från Slingas och
nogen min Salighs sykon begrafu, som i Hvt efter, efter iag på Hvt
lagt sakt, med vesigde bostadsvor och hugge, godliq visis, Allt skilnens
och gult iag till Holtz Lyudis och församling till det Hvt Testament och
mit ringa namns Engvarachtigt aminnelst efter mig, hemlygen QVA-
tum Tomum Lutheri på latijn ta store foliant vil inbunden med spans
och Lorm befalln som den Hvt från Bostadbindaren sigt Lorm vara,
hvilken dock iag nu vil med Oluf Svenson Glandare från Alingsås
efter i församlingen, men nu för i Boerna stad bondes, tillhanda försen, med
bueding begäran i vilte samma bock på Lyudis vagnar anamuna, icke till
att inmelka i Lyudis skola, till att miglar och förutrens visan vjth, visan ta
Ludis dag satta bockan på Altaret, och förutrens och vundstolen, att iag som
till Testament och mit namns aminnelst efter mig, icke sandt, och när församlingen
då samma bock fört och efter veta, inkrifor som vis Lyudis inventary bock
till vundelig goden, och från förvars i samma bock vil den bocklämmer iban vda
dollar, till kuzt ifra, ede och församlingen till vjth vil bafas, och när Pastoz vjth
plad antecessoris anbringas samma bock icke bortaga, visen Leveera succiori vten
tillkomande Lyudis fonde, så befalln som lau från anamat fack till den av Lyudis egen
dom. Efter iag för min goda alder och unga sigin jellit icke den Lorm kyt, sig iag
dock grona (sitt fard) så befalln iag vte med vte L. foshen bren och vndert, sampt fald
församlingen i kuzt ifra alder, vilte bestam till att vndelig och vndelig vffru, och efter
vte visan vffru icke Lorm på faldas vid för i vndert, så vffru iag vte, vil vndert
vte på mötas som vte efter vte vffru vffru vffru i vte vffru vffru vte vte
befra sand vundeliga. Datum Wising borgad Dominica zta florenti A. 1658

Jonas Magn. P.T. Wising borgad Pastor
et Magistri Condit. Rupp m 17 aar.

BILD 3. Jonas Magns anteckningar på första försättsbladet. Foto: Martin Kjellgren/
Linköpings stift.

- 15 ther i församlingen, men nu her i Grenna Stad boendes, tillhanda
sänder, mz¹⁹
- 16 broderligh begiäran i ville samma book på kyrkones vägnar anamma,
icke till
- 17 att innelåta i kyrkokistan, till att möglas och förderfvas vthan nytto,
vthan en
- 18 Tjigidiges²⁰ dagh sättia bookan på Altaret, och förkunna aff predik-
stoolen, att iag henne
- 19 till Testament och mitt namps åminnelse effter mig dijt sändt haf[ve]r,
och när försam[ing]lingen
- 20 haf[ve]r sam[m]a book sedt och thetta veeta, inskrifva henne vthi
kyrkones inventarij book
- 21 till everdelig egendom, och sedan förvare i sam[m]a book vthi eder
bookekam[m]ar iblan edra
- 22 böker, till Gudz ähra, eder och försam[ing]lingen till nytto väl häfdas,
och när Pastors byte sker
- 23 skal antecessoris arffvingar sam[m]a book icke borttaga, vthan Leve-
rera successori eder
- 24 tillkom[m]ande kyrkoheerde, så behållen som han hen[n]e anam[m]at
haf[ve]r, ty hon är kyrkiones egen-
- 25 dom. Effter iag för min högga ålder och svaga syyn skull icke kan
kom[m]a tijt (:thz²¹ iagh
- 26 doch gerna sedt hade:) så befaller iag eder med eder k. hvstru barn
och vårdnat, sampt heela
- 27 församlingen i Gudz thens aldrahögstes beskerm till all andelig och
tim[m]eligh välferd, och thz
- 28 vij vthan tvifvel inte kun[n]e få talas vid her i Verlden, så tviflar iag
intz mz²² mindre
- 29 vij få mötas hoos Gud effter dhe Rättfardigas vpståndelse i thet lus-
tiga väsendet vid gudz
- 30 högra hand evinnerligha. Datum Wisingzborgh Dominica 3tia Ad-
ventus A. 1658
- 31 Jonas Mag. P[re]sbyter. T[heologus]. Wisinsulanae Pastor
- 32 et Magni Comitatus. Praep[os]itus nu 17 år.

19. mz=med

20. Tidig, i betydelsen lämplig tidpunkt.

21. thz=thet

22. intz mz=intet med

Andra försättsbladet (recto):

- 1 Anno 1594. kom iagh första gången till Ekesiöö barne Schola
- 2 Michaelis tijdh.²³
- 3 Anno 1595. Philippi Jacobi Tijdh,²⁴ förreste iagh till Linköpingz
- 4 Schola och fick Locu[m] för niderst höraren²⁵ Saligh H. Nilz Ander-
son
- 5 hoos hvilken iag satt i 3 år, sedan bleeff iagh in publico quodam
- 6 Examine, närvarandes Biscoppen M. Päder Bengtson och alla Capi-
tulares, transfererat in Classem Rectoris, vid pass öf[ve]r 70 per-
8 soner
- 9 Anno 1598 Michaelis tijdh en freddagz affton kom Kongen
- 10 Sigismundus från Påländ med sina Pålacker till Linköpingh
- 11 hvilka iagh med min ögon sågh, tå gick iagh thedan, strax ther effter
- 12 om måndagz morgonen stod Stångebroo slagh.
- 13 A 1600 begyntes en Herredag i Linköpingh Kyndermesso tijdh
- 14 och lyctades näst effter Schertorsdagh medh en hijseligh Rätte-
gång
- 15 på Linköpingz torgh thz iagh, sampt och dreffeligit²⁶ mycket folk
- 16 med våta ögon och svckande [hjärtan] sågo vppå. straxt ther effter
- 17 Philippi Jacobi tijd Reste jagh till Wexiö Schola.

Titelblad (recto):

- 1 j the 24 år iagh var Pastor i Grenna och ther bodde, var kong Gusta-
vus 2dus Magnus
- 2 min hög gunstige Gäst 7 Reesor. 3 gånger till nattherbärke och 4 Ree-
sor til bords
- 3 och var iagh altid till måltidh vid Konongenss bord gunsteligen kallat.

Titelblad (verso):

[Med annan hand]

- 1 1606
- 2 1594
- 3 12 år gått i Schola när han blef ord: till Präst

23. Mikaelidagen=29 september.

24. Philippi & Jacobi dag=1 maj.

25. Hörare=biträdande lärare som i enlighet med 1571 års skolordning kunde hämtas ur de äldre djäknarnas led, jfr Laurentius Petri, *Then svenska kyrkeordningen, Tryckt j Stocholm aff Amund Laurentzson. Anno. Domini. M. D. LXXI.*, fol. XCr-v.

26. Träffligt=ett förstärkande ord med betydelsen ansenligt, oerhört etc.

[Med Jonas Magni hand]

- 4 Anno 1606 den 17 Augusti bleff iagh Ordinerat til präst och strax
 5 Collega²⁷
 6 Anno 1610 S. Catharinae dagh²⁸ kom iag i Echtenskap med min förra k.
 7 hustru (:nu saligh hoos Gudh:) Karin Jons dotter Höök hem[m]a hoos
 hen-
 8 nes föräldrar (:nu S. hoos Gudh:) i Bwrs rydh²⁹ prästgard i Vässboo³⁰
 9 mz hvilka iagh /lefde/ i ett livfligit Echtenskap 41 åhr 6. vekor och 1
 dagh
 10 och aflade medh henne vthi vårt kierliga omgänge 17 barn, söner och
 11 döttrar, Gudi skee loff, väl skapade
 12 Anno 1652. 9 januarij haf[ve]r Gud täcktz aff denna verlden, ifrå
 migh till sigh ge[nom]
 13 then tim[m]eliga döden, min forsta hustru kalla. Gudh förläne henne
 och osz allom en fr[öj]
 14 defull vpståndelse på den yttersta dagen.
 15 Anno 1654 ingick iagh i ett annat Echtenskap medh dygdesamma
 ju[ngfru]
 16 Jngrij Jsraelzdotter (:i thz H. 3 faldighzts namn:) hem[m]a hoos
 hennes föräldrar [i]
 17 Haugboo³¹
 18 Effter såsom wij hafvom en Sköön Graaffsteen på Grenna Kyrke
 gardh liggia
 19 den med /våre/ Ansichte och kläder /så/ vthhuggne såsom vij her i
 verdenne gådt hafve, och vå[ra]
 20 Söner på högra sidon vid migh, och döttrarna vid venstra sidan vid S.
 hustrun, m[ed]
 21 namn vth hugna, haf[ve]r iagh låtet henne vnder sam[m]a steen be-
 grafven blifva.
 22 ther sammastädes ähro och min Salighe hvstrus broder min Anteces-
 sor S. Her Måns
 23 Jonae Höök sampt och min S. moder och svärmoder med nogre aff
 vara baarn
 24 begrafne. på thenne Lijkhall är och vthhuggett hvru offta Saligh
 konongh
 25 Gustaf den 2 och Stoorer var min högh Gunstige gäst i Grenna.

27. Collega=biträdande lärare vid skola för högre utbildning.

28. 25 november.

29. Burseryd.

30. Västbo härad.

31. Habo.